

HARDE LESSEN

OVER SOMS ZELFS KANSEN IN HET BEROEPSONDERWIJS

Het verongelijkte samen leven

Zogenaamd verouderde teksten kunnen een hulpmiddel zijn om het hedendaagse debat een context te geven.

1970-1980. De jaren van ondermeer de welvaart-versus-welzijnsdiscussie, die te pas en te onpas gevoerd werd.

J.J.H.Kraaykamp tekende in 1972 in zijn nog steeds erg bruikbaar en leesbaar boekje 'Als je voor een dubbeltje geboren bent' ¹op scherpzinnige wijze een aantal herkenbare deprivatiemechanismen.

Hij schrijft: *'Achter het ideaal van de gelijke kansen voor allen schuilt het doel van sociale rechtvaardigheid (...). Toch is ons sociale systeem meer ingericht voor het bepalen van het doel 'welvaart' dan voor het doel 'sociale rechtvaardigheid'. Hooggenoteerde waarden en eigenschappen als prestatie, ambitie, competitie, initiatief, strijdbaarheid zijn zeer functioneel in het streven naar welvaart (...), dat meer dan andere doeleinden (...) onze tussenmenselijke verhoudingen bepaalt.*

We investeren verreweg het grootste deel van de voor onderwijs beschikbare gemeenschapsgelden in de academische opleiding van jongeren, waarvan verwacht kan worden dat hun prestaties een verdere groei van de welvaart zullen bevorderen. Vanuit het oogpunt 'sociale rechtvaardigheid' bezien, houdt dit in dat de gemeenschap beduidend meer geld besteedt aan de scholing van jongeren uit de midden- en hogere milieus dan aan jongeren uit sociaal-economisch laagste milieus. De reeds bevoorrechten worden in het onderwijsbudget nog eens extra bevoorrecht, omdat het onderwijs nog primair in dienst staat van prestaties. (...) Dit houdt tevens in dat minder geld beschikbaar is voor onderwijs aan jongeren uit de lagere milieus. Minder kansen dus voor deze jongeren om via onderwijs tot ontplooiing te komen. Want daar zou juist veel geld voor nodig zijn, om eerst nog maar eens een onderwijs te realiseren dat aansloot op hun belevingswereld, hun capaciteiten en hun ambities. Eerst als er een onderwijs zou zijn dat op deze categorie aansluiting vond, eerst dan zou de formele gelijkheid van kansen (op scholing) ook een feitelijke gelijkheid van kansen kunnen worden. Vooralsnog doen we net het tegenovergestelde.'

Het is verbazingwekkend dat Patrick Janssens in zijn 'Onderwijs als selectiemechanisme deze probleemstelling - en dan nog in afgezwakte vorm - als nieuwe socialistische kerngedachte over onderwijs verkoopt.

Het is onverkwikkelijk te moeten vaststellen dat we ons dertig jaar later op dat terrein weinig beleidsmaatregelen herinneren, die op de werkvloer enige ingrijpende verschuiving hebben teweeggebracht.

Nochtans hebben de sociaal-democraten ruim de tijd gehad om hun politieke stempel op de ontwikkelingen na te laten.

Ik laat J. Kraaykamp graag nog even zelf in meer praktische of toegepaste zin doorbomen op het thema omdat zijn inzichten zo uit het heden geplukt lijken:

'Onderzoek wijst uit dat kinderen uit een gedepriveerd milieu in het eerste leerjaar gerekend kunnen worden tot de meest leergierigen van de klas. Maar na het eerste jaar al zijn zij achtergeraakt. Hoe komt dat?

Ons onderwijs sluit naar inhoud en didactiek nauwelijks aan op de belevingswereld van deze kinderen. De op school gebruikelijke verbalisering vindt bij hen geen aansluiting. De afstandelijke, niet-emotionele denkwijzen evenmin. De na te leven regels vinden geen steun in de opvoeding thuis waar de regels anders zijn. Bij een buitenlands kind zouden we er rekening mee houden dat onze taal, onze denkwereld en onze regels wel eens erg vreemd zouden kunnen zijn voor zo'n kind. Om de formeel gelijke kansen op scholing om te zetten in feitelijk gelijke kansen zouden we ons extra-inspanningen getroosten om eventueel door individueel toegespitst onderwijs, alsnog een aansluiting van 'twee werelden' te doen plaatsvinden. Maar voor deze 'binnenlandse' kinderen (uitgezonderd in enkele experimentele projecten) deden wij nog weinig pogingen om het op de cultuur van de middengroepen geënte onderwijs aan te passen aan het cultuurpatroon van de kinderen en hun ouders en grootouders. Al heel jong begint daardoor de negatieve spiraal: niet begrepen leerstof, teleurstelling bij de leerkracht over de trage vorderingen, geleidelijk toenemende onverschilligheid van het kind tegenover de teleurstelling van de leerkracht, tenslotte een wederkerig verlies van belangstelling. De aversie tegen de school is bijgebracht, een kans op ontplooiing is vervlogen. Of ontnomen?

Feitelijke gelijke kansen op ontplooiing via onderwijs zouden deze kinderen pas krijgen als we ons voor hen meer inspanningen zouden getroosten dan voor anderen. Die extra-inspanningen zouden grote financiële offers vragen.

Het kost veel geld om klassen kleiner te maken, om tijd uit te trekken voor het vergaren van kennis omtrent de concrete woon- en leefomstandigheden van deze kinderen, om mankracht te hebben voor het opbouwen van samenwerking met hun ouders, om door studie en experiment didactische vormen en inhouden te ontwikkelen die aansluiten op dit cultuurpatroon.

Tot die offers zouden wij eventueel bereid zijn, als door een betere aansluiting op de belevingswereld van deze kinderen nu ook hun leerprestaties opgevoerd zouden worden.(...) Dat wat wij leerprestaties noemen, heeft evenwel slechts betrekking op vaardigheden, kennis en vermogens, afgeleid uit het doel van ons sociale systeem 'welvaart'. Maar in die opzichten zullen deze kinderen 'achterblijvers' blijven zelfs al worden hun prestaties nog ietwat opgevoerd.

Eerst als wij ook nog bereid zijn tot het offer om onze gerichtheid op prestaties te vervangen door een gerichtheid op ontplooiing, dan eerst zullen we de grote financiële offers de moeite waard vinden om te trachten de eigenheden van deze kinderen te ontwikkelen: hun creatieve vermogens, hun praktische inventiviteit, hun emotionele, voelende benadering van zaken en gebeurtenissen, hun bereidheid tot coöperatie, hun groepsloyaliteit, hun concreetheid.

Nu zijn we nog niet zover, dat we het verantwoord achten een naar didactiek en inhoud zo gedifferentieerd onderwijsstelsel op te bouwen, dat iedere groepering, iedere 'psychologische gesteldheid' daarbinnen tot zijn recht kan komen.

Zeker, er zijn enthousiaste en idealistische leerkrachten, die binnen de beperkte mogelijkheden van het wettelijke kader trachten vormen te vinden waar ook deze kinderen zich in thuis kunnen voelen en leerplezier kunnen ervaren. Maar dat zijn individuele gevallen. Het komt meer voor dat de scholen, bezocht door veel van deze kinderen, gekenmerkt worden door frequente mutaties in het corps van leerkrachten, omdat aan deze kinderen geen eer te behalen valt.

Terwijl deze kinderen een geduldig bouwen aan een vertrouwensrelatie en een individualiserende benadering nodig hebben, krijgen zij een voortdurende wisseling van leerkrachten en/of een gefrustreerde onderwijzer die (nog) niet 'weg kan komen'.

Ook vele idealisten knappen af, omdat de wettelijke voorschriften (...) te weinig ruimte blijken te geven om een aansluiting van 'twee werelden' te bewerkstelligen.

Zo krijgen deze kinderen, die meer nodig hebben dan anderen, net minder'.²

Het zou te gemakkelijk zijn enkel politieke schuldigen aan te wijzen voor de geboekte nulvooruitgang op dit terrein. De impact van glasheldere analyses als voorgaande, die mooi op hun tijd geschreven zijn - hun tijd dus niet eens vóór zijn - blijft meestal beperkt. De volgzame burgers van ons beursgenoteerde samenlevingsmodel zijn medeplichtig.

Zij zijn degenen die de prestatie- en consumptiegerichte vrije markt maximaal ondersteunen die ze verdienen. Elke dag opnieuw.

Uiterekend de arbeiders- en lagere middenklasse lijden chronisch aan televisiereclame, meubeltoerisme, blind dates en volgeladen supermarktkarren.

Jongeren met een ernstige leer- en achterstellingproblematiek en hun ouders hebben wel vaker veel meer de prijs van hun onwaarschijnlijk dure merkschoenen in gedachten dan hun belabberde schoolresultaten.

De economische strategen van de global world, waarin de Kids van Oekraïne tot Senegal semi-identieke streetwear dragen, zijn er zelfs in geslaagd de feitelijke toenemende ongelijkheid modieus te verbergen.

De door ideologische zieners voorgehouden samenleving van fundamenteel gelijke burgers is niet voor overmorgen en wordt blijkbaar door de ruime meerderheid evenmin nagestreefd.

Men is het erover eens dat schrijnende armoede - voor zover ze nabij en zichtbaar is - liefst zo snel mogelijk opgelost moet worden. Daartoe is men tot enige inlevering bereid.

Maar verder staat geld gelijk aan vreugde en vreugde gelijk aan het uitgeven van geld.

Het streven naar een sociale rechtvaardigheid die een bredere verwachting oproept dan een zekere spreiding van de materiële bezittingen - zoals bijvoorbeeld het onderwijzen van kennis en kunde aan wie daartoe om uiteenlopende redenen minder goed is uitgerust -, behoort bijgevolg enkel bij een kleine groep lastpakken (werkers in ngo's, politici, vrijwilligers, militanten, wetenschappers) tot de prioriteiten.

Op deze eerste grondlaag verf ik mijn commentaarstuk op de visie over gelijke kansen in het onderwijs, die Patrick Janssens in zijn open brief aan de Vlamingen³ heeft uitgeschreven.

Een paar vragen zullen daarbij het verdere verloop van mijn tekst mee bepalen:

- Of de pedagoog, geconfronteerd met toekomstige leerlingen voor het beroepsonderwijs, er goed aan doet hen via haar/zijn begeleidingsmodel voor te bereiden op een andere dan een kapitalistische cultuur;

- Of een school voor haar minder getalenteerde, minderbegoede kinderen, een andere dan een kapitalistische toekomst *kan* voorhouden;
- Welk pedagogisch, didactisch, psychologisch, moreel, mentaal surplus nodig is om kinderen met ongelijke kansen in staat te stellen de heersende cultuur te overstijgen;
- In hoeverre het schoolse voorbereiden op een volwassenheid als werkende (midden) klasse een bijdrage levert tot een duale samenleving, waar de vrije markt heerst.

Deze overhoring is onlosmakelijk verbonden met de vraag of het actuele socialisme nog een antikapitalistisch gevecht levert of daartoe - ook gezien de heersende wereldeconomie - nog in staat is. Het bestek van dit artikel is te klein om deze redenering met de onderwijsproblematiek te verweven. De kiem voor een ander opstel.

Als het erover ging een ideologische richting aan te geven voor of tegen de kapitalistische samenleving heb ik, in mijn twintig jaar van zeer nabij omgaan met gedepriveerde en over een minder scherpe intelligentie beschikkende kinderen en jongeren, door de feiten gedwongen de keuze van de niet-keuze aangekleefd.

Onze orthopedagogiek en - didactiek schreef *conformerend* aan de heersende maatschappelijke norm voor. Alleen al het *woord* conformering wekt een koude rilling op bij elke intellectueel van de linkerzijde die zichzelf respecteert. En toch.

Wij trachtten de jongeren voldoende weerbaar te maken om in een vrije markt zonder sociale correcties te overleven

Gezien de korte tijd dat we hen en hun gezin van dienst konden zijn met onze expertise wilden we vooral geen tijd verliezen aan dovemansmonologen over een meer sociaal geëngageerde cultuur.

De kiezer straffe trouwens de voorbije jaren caritas- en solidariteitspartijen af. Naast zwart kwam er steeds meer blauw op straat.

Als minst weerbaren zijn deze jongeren zelf geen partij in de hervorming van de economische basisstructuur, was onze redenering.

Een zestienjarige recidive vernieler-spijbelaar met achter al zijn branie het laagst denkbare zelfwaardegevoel kreeg binnen ons pedagogisch systeem een spoedcursus overleven in a material world.

De eendimensionale buitenstaander noemde onze ambities belachelijk laag. 'Maar' aan de orde waren: kunnen werken, werk kunnen houden, frustratietolerantie, positief zelfbeeld, en heel misschien een tikje persoonlijk en relationeel geluk.

Dag aan dag geconfronteerd met de probleemstellingen van de jongeren en hun geringe ambitie om hun beveiligend negativisme af te bouwen, wisten de opvoeders en leerkrachten hoe hoog deze lat lag.

Het bewerkstelligen van betere maatschappelijke grondvoorwaarden, die bijdragen tot ondermeer een meer democratisch onderwijs, blijft een voorhoedegevecht dat tot de taak behoort van competente (ervarings)deskundigen en politici.

Tot zich op dat vlak heldere nieuwe concepten aftekenen moet ook een pragmatische oplossing geboden worden aan de bestaande laaggeschooldheid, voor velen de dagelijkse naakte realiteit.

Opvoeders en leerkrachten die zich inzetten voor jongeren met een ernstige leer- en gedragsproblematiek geven bij gebrek aan een betere omkadering in hun herstellpedagogiek op dit ogenblik noodgedwongen voorrang aan de menselijke kwaliteiten, die noodzakelijk zijn om een elementair sociaal functioneren mogelijk te maken. Nogal wat jongeren leveren bijgevolg in op hun scholing omdat zij al hun energie nodig hebben om te groeien tot een min of meer evenwichtige, morele, eerlijke volwassene. Terwijl uiteraard elk op voorhand toegevoegd leerproces bijdraagt tot meer maturiteit.

Tot zich op dat vlak heldere nieuwe concepten aftekenen horen dezelfde sociaaldemocratische voorhoedevechters van zo-even erover te waken dat er op de arbeidsmarkt plaats blijft voor laaggeschoolde arbeiders.

Aan laaggeschoolde arbeid is niets oneerbaars. Met enige syndicale ironie kan men spreken van een recht.

Stel dat we ons tot doel stellen een door afkomst gedetermineerde schoolachterstand aan te pakken. Een tweede reeks voorafgaande hoe- en waartoe-vragen kan ons behoeden voor simplistische recepten:

- Wat is het effect van activerende bijscholing tegen de achtergrond van een onaangeroerd demotiverend gezin?
- Hoe stigmatiserend werkt positieve discriminatie in een klas?
- Op welke criteria zullen jongeren hun toegevoegde aandacht verdienen en waar ligt de grens? Worden op die manier de brave, minder verstandige, middenmoters niet achtergesteld, waardoor men een nieuwe discriminatie installeert?
- Doet men er goed aan kinderen los te weken van hun milieu?

- Welke vervalsende elementen schuilen in een motiverende, aanmoedigende, stimulerende aanpak ten aanzien van minder getalenteerde kinderen en jongeren? Wordt de illusie niet later, in een werksituatie doorprikt? Schatten wij op die manier braafheidsgedrag en schijnaanpassing niet hoger dan authenticiteit?
- Is het aangewezen kinderen een tijdlang een schoolse illusie van gelijkheid voor te houden die door hun latere werkgevers met de voeten wordt getreden?

Zolang het niet louter om een propagandistische politieke profileringstunt gaat is het voorhoedegevecht voor gelijke kansen de moeite waard.

Nuchtere omgevingsanalyse zou de voorvechters evenwel sieren. De samenleving van gelijken bestaat evenmin als de school van gelijken. Een sociaaldemocratische visie tracht zich momenteel met veel moeite te handhaven naast een dominant liberaal en rechts gedachtegoed. In deze ene vaststelling schuilen reeds alle kenmerken van een concurrentiestrijd (van gedachten, inhouden, uitgangspunten).

De minst weerbare kinderen mogen daarin geen pasmunt zijn. Nog minder mogen ze zelf in de strijd worden betrokken of het voorwerp uitmaken van medelijden.

Cijfermatig ondersteunde sentimentele beschouwingen over het onrecht dat een deel van de kinderen wordt aangedaan zonder hen tegelijk voor te bereiden op de nabije toekomstige concurrentiesamenleving waarin ze zich moeten zien te redden kan ertoe leiden dat ook dit artikel binnen dertig jaar een relativiteitstheorie moet bewijzen.

Het solidaire onderwijs

Er bestaat geen verzekering tegen in het averechtse milieu met een zwakker dan gemiddeld hoofd geboren worden. Hiermee verwoord ik geen fatalisme. Definities van onrecht vormen goedge hulpmiddelen om ons onze vriendschappelijke vermogens in herinnering te brengen.

De school is een hoogst belangrijke transitzone, die tal van vlakken van het (toekomstige) menselijke samenleven raakt.

Het gaat om een sociale gemeenschap met onvrijwillig karakter, een heterogene samenstelling en een heel aantal toevalligheidfactoren. Een interessant kenmerk van de school is haar overzichtelijkheid. Om een beeld te gebruiken: een goede directeur kent al haar/zijn leerlingen (bij naam).

Men brengt ook een aanzienlijke tijd door in klassen en werkhuizen, zowel in dagtijd als aantal jaren; enigszins vergelijkbaar met wat men later aan arbeidstijd zal kennen.

Er is ruimte te over om een pedagogisch klimaat, een schoolcultuur, te ontwikkelen die levensvormend is, naast het gezin.

De benaming 'tweede opvoedingsmilieu' is niet toevallig. In vroegere pedagogische tijden was men er nog van overtuigd dat een *goede* school (of een vorm van residentiële opvang) een alternatief kon bieden voor de kwalijke invloeden van het thuismilieu. Men pretendeerde her-opvoeding. Een school openen is een gevangenis sluiten.

Meerdere decennia aan onderwijs- en welzijnsinzichten rijker heeft men ervoor geopteerd om de school school te laten zijn en de gezinsinteractieproblemen via positieve ondersteuning en empowerment – zoals dat jargonesk heet – *op het niveau van* het gezin aan te pakken.

De afgebakende taak van de leerkracht wordt daarmee duidelijk: het op een didactisch zo verantwoord mogelijke manier overbrengen van kennis en kunde. In de inperking toont zich de meester.

Deze leerkracht maakt evenwel ook zelf deel uit van een tijdsgeest waarin verschraling, individualisering, fractionering, verkokering, versnippering, gemis aan sociaal project, vage mensbeelden, hand over hand toenemen. Opgeteld bij een onderwijsethiek die sinds geruime tijd van syndicaal gebunkerde verworven rechten doortrokken is, vertoont zich steeds meer het beeld van de hoogcompetente onderwijstechnocraat die op geregelde tijdstippen met een duidelijk in tijd en ruimte omschreven objectief verschijnt en weer verdwijnt. Geen kwaad woord over de collega's, maar wel er afgemeten naast. De grote nadruk die momenteel op het belang van een schoolteam wordt gelegd maakt duidelijk dat de leerkracht meer dan ooit als individu optreedt. De alleengelaten vrijheid.

In dit frigde klimaat worden begrippen als 'schoolcultuur', 'schoolwelzijnsbeleid', 'integrale jeugdhulpverlening' als warm water onthaald.

Het is een poging om een fractie van de 'mythische juffrouw of meester' te reconstrueren, die ondermeer raadvrouw, vertrouwenspersoon, maatschappelijk werker, voetbaltrainer, identificatiefiguur, lesgever, mentor was.

Onderwijs is evenwel een stiel naast vele andere geworden met interessante arbeidsvoorwaarden. Men moet goed gek zijn om zich voor hetzelfde loon op woensdagnamiddag aanmoedigend langs de lijn van een basketterrein te posteren en er het schoolploegje met de eigen wagen naartoe te rijden.

Om de volgende dag door een collega cynisch als uitslover gesitueerd te worden. Pesten op school.

Men reist niet meer naar Londen tijdens het paasverlof, maar tijdens de schoolweken. Anderhalve week voor de zomervakantie flaneren alle middelbare schoolleerlingen door de winkelstraten omdat de leerkrachten tijd en ruimte nodig hebben om te delibereren. Ik heb het ooit zelf als leerling anders én beter meegemaakt. Ik herinner mij nog elke schoolreis en sportdag.

Wanneer ik abstractie maak van veel 'diamanten uitzonderingen' (die zich steeds weer ten onrechte aangevallen voelen wanneer artikels als dit de stiel bevleken), verwacht ik helaas van de huidige en latere generaties leerkrachten, als een collectiviteit, niet echt meer dat zij bijkomende persoonlijke inspanningen zullen leveren om probleemleerlingen - al is het maar ten dele - uit de nood te helpen. 'Overvraagd' is hun modewoord van het ogenblik.

Elke les-vreemde deviantie zou men volgens de klassenraad idealiter aan een resem toegevoegde deskundigen - met bij voorkeur een nieuwe titel of in het kader van een experiment- moeten kunnen toevertrouwen: schoolmaatschappelijk werkers, leerlingenwelzijnswerkers, eerstelijns hulpverleners, schoolcoaches, speelplaatstrainers, gele aanspreekleerkrachten, CLB-medewerkers. De loop even langs bij-ers. Op papier is dit de oplossing.

Om de voorspelbare geschiedenis van zorgenkinderen enigszins ten goede te keren is echter een bezorgdheid nodig die men onrecht zou aandoen door ze in detail op papier te zetten.

Hun namen kennen is onvoldoende. Ze vragen de grootst mogelijke nabijheid. Vanuit een voor hen beveiligende distantie.

Verdere beschrijving van deze elementaire basisattitude, die even intuïtief-menselijk als puur professioneel is - want ondermeer toepasbaar voor meerdere kinderen in meerdere tijden - is moeilijk. Het is als het verschil aangeven tussen een authentiek kunstenaar en een epigoon.

Enkel geef ik hier aan dat deze jongeren zeer bedreven zijn in het genadeloos uit elkaar drijven van wie innerlijk veinst met hen begaan te zijn (en zich uitslooft en uitput om deze betrokkenheid aan hen en zichzelf te bewijzen) en wie werkelijk solidair is (met hun kleine overwinningen op zichzelf).

Het grote woord is gevallen: solidair.

In de juiste context: rationeel én emotioneel. Soms ver weg van de bewijsbaarheid.

De Rede houdt in dat we ons inbeelden wat de positie van anderen is⁴. Bij probleemkinderen is dat absoluut niet vanzelfsprekend, omdat hun psyche veelal uitermate in de war is onder druk van een vaak hallucinante persoonlijke historiek. De begeleider en leerkracht wordt in haar/zijn goedbedoelde pogingen tot eerlijke toenadering in niet geringe mate op zichzelf teruggeworpen. Deze kinderen liegen zonder enige schaamte, bijvoorbeeld. Of wenden vriendschap voor om het onderste voordeel uit de kan te halen.

Een louter beroepsmatige inhaalbeweging zal niet volstaan.

Solidariteit van de leerkracht of professionele hulpverlener staat hier gelijk aan: woede (om onrecht), loyale - d.i. niet zelfbevestigende - gebetenheid om déze zestienjarige etter terug zelfvertrouwen te geven, onwrikbaar engagement zonder de minste verwachting ooit iets terug te krijgen, zo nodig vakkundig ingaan tegen eigen natuur en overtuiging (zachtaardig moet soms genadeloos worden, links soms rechts), het wezenlijke conflict opzoeken in plaats van het slim en verstandig verwoordend te ontvluchten, de miserie die het kind het voorbije weekend heeft doorgemaakt aanvoelen als was het deze van een vriend en toch niet sentimenteel verward raken.

De vraag 'hoever wil ik gaan' stelt men zich in deze omgeving dagelijks. Deze jongeren vormen een levende uitdaging van de solidariteit die men in praktijk kan opbrengen.

Men kan er - zoals ik nu - makkelijker over *schrijven*. Velen doen dat ook. Academisch. De schrijvers leveren ijverig modellen aan om gelijke kansen mogelijk te maken maar panikeren als een zeventienjarige wijdbeens zegt dat hij 'op uw smoel gaat slaan als ge niet binnen de dertig seconden uit mijn baan verdwenen zijt'.

Dan moet deze ongemotiveerde jongere om klashygiënische redenen dringend uit de school verwijderd worden.

Rechtvaardig optreden betekent: in elke situatie opnieuw moeten oordelen. Dit kan dan weer niet op intuïtie. Want de jongere die net in een gevecht maar 'tijdens het spelen, mijnheer' de arm heeft gebroken van een andere jongere, wordt thuis ook geslagen en heeft daarover uitgerekend gisteren, na zes maanden verblijf, voor de eerste keer iets verteld; in tranen.

De verdiende sanctie, nu, heeft wellicht een contactsluiting voor maanden tot gevolg. Aarzeling in de sanctie staat dan weer gelijk aan een incorrecte en precedentaire uitzonderingsmaatregel.

In deze meer literaire dan wetenschappelijk-pedagogische omschrijvingen probeer ik weer te geven dat 'gelijke kansen' in deze context een steriel beginsel is. Het is een haast technische, analytische, afgemeten-correcte, louter vaststellende term, die bewogenheid mist. Het argument dat de lastigste jongeren en leerlingen niet representatief zijn voor alle anderen is zwak en doorzichtig.

Ze vormen integendeel de moeilijkste les, van waaruit vele afleidingen kunnen gemaakt worden. Tot en met het verschil tussen een goede en een kwalijke leerkracht in een klas uiterst gedisciplineerde, leergierige en gemotiveerde humanioraleerlingen.

De leerkrachten en begeleiders die hun door het lot minder begunstigde leerlingen volwaardige kansen willen bieden, moeten in de eerste plaats een eerlijke zelfanalyse maken. Ze moeten voor zichzelf verduidelijken of zij wel voor deze jongeren *kiezen*. Of zij er een helder - en geen geromantiseerd - beeld over hebben. Of ze niet gedreven worden door medelijden of bevestiging.

Het klinkt steeds wat schlemielig als ik het zo schrijf: men moet deze kinderen en jongeren, ondanks al hun vaak destructieve capriolen, *graag zien*.

Deze innerlijke motoriek, die - zeker in aanvang - enkel bij de volwassene aanwezig is, drijft het groeiproces van het kind aan.

Een extreem gedemotiveerde, schoolmoeë vijftienjarige jongen, vraagt in al zijn schijnarrogantie en wreedheid om uitgedaagd te worden. Noem het: aangesproken. Door iemand met een wezenlijke interesse.

Men hoeft niet breedgeschouderd te zijn om indruk te maken (het helpt soms). Innerlijk pezig, dat wel, karaktervol, vasthoudend, overtuigd en overtuigend, relativerend.

Het is een drama dat deze leerlingen de beste lesgevers vragen en dat zo weinig leerkrachten zich nog uitgedaagd voelen. Voor de meeste leerkrachten is de keuze tussen een tweede jaar latijn-talen en een tweede jaar beroeps snel gemaakt.

Op basis van welk beklijvend Groot en Geloofwaardig Verhaal kan ik hen vandaag nog ongelijk geven?

Ik beperk me dan maar tot positief getuigen, vanuit talloze goede herinneringen. Het veeleisende sociale engagement voor kinderen en jongeren met een grondige hekel aan emancipatie, loont heel erg de moeite.

Nauw mogen betrokken zijn bij het groeiproces van basaal wantrouwen naar geruststelling, van cynische lethargie naar een begin van zelfrespect, heeft de kracht van een geboorte. In één oogwenk vergeet men telkens alle pijn.

Elke begeleiding put echter onvermijdelijk behoorlijk uit.

'Uitputten', zeker wanneer een onzeker resultaat doorklinkt, klinkt oubollig en zelfs onprofessioneel in tijden van kwaliteitssystemen, time-management, input-output-evenwichten, rationele sturing.

Misschien is enig cultuurpessimisme wel gerechtvaardigd.

Duizend betaalde buurtwerkers hebben niet kunnen verhinderen dat de sociale netwerken desintegreren. Wanneer zij om halfvijf de sleutel van hun bureel omdraaien om naar hun woonst buiten de stad te trekken, begint voor een aantal buurtbewoners de lange bange nacht. Het aantal goedgeschreven gesubsidieerde studies over de desintegratie van de sociale netwerken neemt ondertussen hand over hand toe.

Zo ook vergaat het het brede pedagogische werkveld. De toename aan agressie-oplossingsmodellen staat in schril contrast met de afname aan basiswerkers die nog bereid zijn omwille van de lotsverbetering van anderen - hier: kinderen en jongeren - over de eigen veilige grenzen te gaan.

Het zou een mentaliteit of de tijdsgeest kunnen heten.

Alleen al mezelf het voorgaande zien opschrijven maakt mij wat mistroostig.

Nochtans, de leerkrachten die met en tussen hun jongeren en hun gezinnen (mee) leven zullen hun inspanningen op de één of andere manier beloond zien.

Voorwaarden zijn onder meer dat zij kunnen werken binnen een ruggensteunend en beveiligend kader, een hechte collegialiteit hebben ontwikkeld, over ruime vakkennis beschikken, kunnen terugvallen op praktijkervaring, zelf beroep kunnen doen op extra-begeleiding en permanente vorming, in zoekende en open eenheid kunnen werken met de directie.

In dit klimaat kan de solidaire school zich ontwikkelen, die de jongeren op een aantal voor hen cruciale gevoeligheden zal uitdagen.

Door deze aspecten als even belangrijk voor henzelf als voor de leerlingen te benoemen, geven de leerkrachten de boodschap dat zij deze aandachtspunten⁵, die in diverse invalshoeken van de werking terugkomen, persoonlijk bewaken:

- *De positieve uitstraling van de school:*

De jongeren dragen mee verantwoordelijkheid, zowel binnen als buiten de muren, voor naam en faam van de school. Het centrum krijgt daarmee voor hen een doelwaarde. Er wordt gerefereerd naar zorg voor een groter geheel, een groep ook. Men moedigt aan tot sociale controle.

Via de goede naam van het centrum, en de perspectieven die het vele voorgangers heeft geboden, worden de jongeren erop geattendeerd dat ze in deze school niet naar het einde van de wereld zijn gebannen.

Ze mogen best trots zijn jongere en leerling te zijn in deze school, die het tegendeel wil zijn van een zieltogend opvangcentrum voor hopelozen. Het beroeps- en technisch onderwijs, het buitengewoon onderwijs zijn scholen in de beste betekenis. Leerling zijn van deze school is geen schande. Een beroep leren is een zinvol proces.

- *Vertrouwen en eerlijkheid:*

Het vormt de basis van moreel contract tussen de leerlingen en hun school. Met de grootste consequentie bestrijdt men er achterbaksheid, hypocrisie, schijnbraafheid en gediensstigheid, valsheid, leugen. De jongeren worden opgeroepen de medewerkers te vertrouwen, ook in wat ze zeggen. Een heikele opdracht voor jongeren, die niemand meer, inclusief zichzelf, vertrouwen. Nog een stap verder gaat de oproep om de geheel foute omerta te doorbreken. In de wetenschap dat niemand van hen het label verklikker wil dragen, wordt hen de omkering voorgehouden dat de waarheid vertellen over wie niet correct handelt tegengesteld is aan verlinken; dat wie zwijgt voor de zogenaamde vriendschap (of erger: onder druk, uit angst voor macht) in feite moed mist.

- *Leren praten:*

Wanneer jongeren niet op een doordachte en respectvolle manier leren converseren, argumenteren, overleggen of niet in staat zijn mee te gaan in een compromis, zullen ze hun verdere leven achtergesteld blijven. Vuistvechters verlammen op termijn in de eerste plaats zichzelf. In die zin moeten ze zich voortdurend oefenen, ook in (zelf)relativering.

- *Leren werken*

Eén van de educatieve peilers van de school vereist bij evidentie een bredere interpretatie dan gerichtheid op de arbeidsmarkt. We bouwen een attitude op. Een waakzame persoonlijkheid neemt in groep spontaan taken op, slaagt erin zelfstandig noodzakelijke herstellingen uit te voeren (in plaats van bij een glasbraak een onbetamelijk dure 24/24u-karweidienst te telefoneren), is in staat de eigen leefomgeving te structureren, kent geen verveling.

- *Volhouden en uitdagingen aangaan:*

Sluit aan bij voorgaande oproep. Met half werk is niemand gediend. Verder ontmoet men zichzelf, als zwak en sterk, op de grenzen van het uithoudingsvermogen. Deze harde lessen in zelfkennis mag men niet ontlopen.

- *Leren problemen onder ogen zien:*

De jongeren horen hun gevecht te leveren tegen zelfmedelijden en het wegvluchten (ook letterlijk) van de problemen.

- *Zelfoverschatting tegengaan:*

Onderkennen dat zelfoverschatting tot de typische vluchtwegen behoort om de gevoelens van onvermogen te compenseren. Men maakt het voor zichzelf (in gezelschap) enkel erger.

Onder zelfoverschatting - of, als vlucht of zwakheid - valt eveneens: het niet afmaken van de schoolopleiding. De school toont er geen begrip voor. De jongeren mogen weten dat de school er vanuit gaat dat kinderen en jongeren die hun ongelijke kansen hebben moeten bekampen op achttien veelal onvoldoende maturiteit zijn voor een zelfstandig bestaan en spoedig met tal van voorspelbare - en deels te voorkómen - levensproblemen zullen te maken krijgen.

Voor genoemde aandachtspunten steunen op het fundamentele vertrouwen in de positieve ontwikkeling van de jongere.

De resolute praktijk houdt zich echter ver verwijderd van wollige pedagogiek. In een school waar bij aanvang vier vijfde van de leerlingen tegen hun zin de lessen volgen, hoeft men geen tijd van de klassenraad te roven door uitgebreid in abstracto het demotivatatieprobleem te bespreken.

De leerkracht moet weten dat alle slappe en doorzichtige motivatietrucs reeds uitgeprobeerd zijn. Het gunstige effect van het schouderklopje is bij deze leerlingen jaren geleden uitgedoofd.

De zuinig uitgesproken waardering door een sterke persoonlijkheid die ook voor zichzelf de lat behoorlijk hoog legt, kan het verschil dan weer wel maken.

Men hoeft de methode niet voortdurend in vraag te stellen. De leerlingen hebben zich te richten naar de methode zoals ze zich later naar de werkgever te schikken hebben (indien hen dit niet lukt zullen ze koud vervangen worden door de vele wachtenden die zich beter aan de grillen van de patron kunnen aanpassen).

De leerlinggerichte aanpak, de 'school op maat', geldt als nieuwe geloofsbelijdenis. Tegen de brede leerkrachtengroep zeg ik dat deze methode, hoe zinvol ook, niet omnivalent toepasbaar is en opnieuw vooral aanspraak zal vinden bij de jongeren die al ruim van sociaal en geestelijk speelgoed bediend zijn.

Mijn eigen kinderen van dertien en vijftien, die maar wat goed weten dat ik door mijn specifieke ervaringen wat getekend ben, provoceren me graag met de uitspraak dat de school in de eerste plaats 'leuk' moet zijn.

Op een ouderwetse manier beschouw ik het als mijn vaderlijke taak om hen enige alternatieven voor te houden om met het bestaan om te gaan. Dat het zinvol is om voor hun vaste vriendschapsbanden te blijven vechten, bijvoorbeeld; dat ze voor mij in de verre toekomst met andere redenen dan 'niet meer leuk' zullen moeten afkomen om, opnieuw bijvoorbeeld, hun samenleven met een geliefde en hun vier gezamenlijke kinderen op te geven.

Door de pijn van de inspanning te willen bannen, beschaamt deze schoolpedagoog de latere werkelijkheid. Leren is werken. Werken is werken. Het resultaat van inspanning kan 'leuk' zijn. Volwassenen leren naar mijn oordeel kinderen - en zeker niet de kinderen die zelfs hun identiteit moeten bevechten - maar best geen baccardi-wereld aan waar het rijke plezier voor iedereen gratis is.

Voor jongeren met een ernstige leerweerstand - synoniem voor achterstand - vraagt leerlinggerichtheid veeleer een toepassing naar de geest dan naar de didactische letter.

Eerder dan de vraag te stellen naar 'het interessepunt van de dag' of andere openers waar de jongeren geen touw aan kunnen vastknopen, zal de leerkracht er in een directief instructiepatroon in slagen haar/zijn basiswaarden te communiceren: ik neem jou zonder voorbehoud ernstig; ik begrijp je (echt waar); jij bent voor mij fundamenteel gelijk aan alle anderen; jouw zelfwaardegevoel is voor mij van het grootste belang (tenminste wanneer het dat van anderen respecteert); ik beseft dat het voor jou een veel grotere inspanning vergt dan voor de meeste anderen van jouw leeftijd om een (sollicitatie)brief zonder fouten te schrijven en dat er niet echt een honorering voor bestaat omdat het zo evident gevonden wordt; je bent hier niet enkel in functie van het leren van een stiel (ook al is dat vaak wél zo) maar evenzeer om te onthouden dat ook jij recht hebt op geluk (ik weet dat jouw vader je elke week sloeg en dat je zelf snel de neiging hebt om anderen, ook wie jou lief is, willekeurig af te troeven); ik sta er in persoon borg voor dat het de moeite loont positief te denken en met de anderen (ook volwassenen) vertrouwensvol om te gaan; het woord 'dommerik' komt niet over mijn lippen en bestaat niet in mijn hoofd (wie nu even slim is kan binnen twee minuten, in een andere omgeving, dom zijn en vice versa).

Het gaat om woordenloze, impliciete boodschappen, vervat in een houding - die meer is dan een attitude - en een overtuiging - die meer is dan een geloofsbelijdenis -.

Dit alles is geen evidentie in een samenleving waar ongelijkheden gecultiveerd worden, verbaliteit en herseninhoud met een meetlat vergeleken worden, misprijzend neerkijken op de ander een nationale sport is.

Zoals reeds op een andere manier gezegd, hoeft men voor deze kinderen vooral geen grote gebaren te maken. Ze zijn op zoek naar authenticiteit.

De jongeren en leerlingen in het MPI en de school waar ik tot voor kort eindverantwoordelijke was maten mij een wat intellectualistisch imago aan. Bovendien ben ik solitair van aard en dwong mijn rol mij ertoe mijn autoritaire uitstraling niet te verzwakken (dan toch een beetje theater). Ook in mijn publieke optredens in het centrum debiteerde ik luidop de stroef-archaïsche, niet meteen populistische, Vlaamse taal die ik schrijf.

Toch sprak ik de taal van de jongeren en hun ouders.

Wellicht omdat mijn waardering voor hun grote kunnen oorspronkelijk is. Gevoelsmatig, buitenprofessioneel.

Ze hebben me vele malen tot in het diepste van mijn ziel ontroerd. Ik had de grootste bewondering voor de immense weg die de meesten aflegden om een doel te bereiken dat voor hun leeftijdsgenoten de evidentie zelf was. Naar de jeugdbeweging om de hoek *blijven* gaan zonder zich op een foute manier interessant te maken, bijvoorbeeld, nadat men zich bij de eerste kwis duidelijk als lichtstgewicht heeft blootgesteld.

Lust in Arbeid

De actuele socialistische doctrines gaan een verstandsvrijage aan met de vrije markteconomie. Zij schrijven niet langer 'een fundamentele verwerping van de kapitalistische maatschappij.'⁶ voor.

Het beginsel 'arbeid' staat van bij aanvang van de socialistische beweging centraal in haar beschouwingen, ordewoorden, actieplannen. Zonder de sociale wantoestanden en de uitbuiting, die een brede bevolkingslaag in hun dagelijkse bestaan troffen, en die het rechtstreekse gevolg waren van de kapitalistische industrialisatie, zou de Marxistische analyse nooit een poot aan de politieke grond hebben gekregen. Het bevechten van onwelzijn tengevolge aliënerende arbeidssituaties is decennialang de politieke slogan geweest om in extremis de socialistische rangen te doen sluiten. Aan Den Arbeider mocht niet worden geraakt. Vrouwen en mannen één strijd.

Daarbij ging het om de geïdealiseerde werknemer die door een confronterende tegenmacht en een coöperatieve zin haar/zijn lotsverbeterend zelfbewustzijn had teruggevonden.

Een solide socialistische syndicale en politieke machtsbasis heeft meerdere generaties lang de consolidatie van deze verworven rechten kunnen garanderen.

In dit beveiligde klimaat kon theoretisch en politiek voorzichtig de stap worden gezet van fabrieksonrecht naar een aandacht voor bredere sociale onrechtvaardigheid.

Het menselijke dier houdt zichzelf evenwel niet tegen.

Misdaad en kapitalisme hebben met elkaar een gewiektheid gemeen om zich te bevrijden van burgerlijke spelregels, die hinderlijk zijn voor de toepassing van het winstprincipe.

Delocalisatie en fiscale spitstechnologie zullen straks uitgelegd worden als een bijdrage in de opheffing van de Noord-Zuid-ongelijkheden; als prijs die de rijke Westerse arbeiders moeten betalen om hun arme wereldbroeders van Guatemala uit de sloppenwijk te halen.

Dat uitleggen aan een net ontslagen vijftigjarige technicus bij Sabena met drie studerende kinderen is niet vanzelfsprekend.

Het materiële biefstukkensocialisme heeft mij, in mijn particuliere situatie en analyse, nooit kunnen intrigeren. Dat heeft wellicht ook te maken met het gegeven dat ik behoor tot de categorie geprivilegieerde middenmoters die het zich kan permitteren het streven naar een rechtvaardige samenleving van gelijkwaardige mensen meer te kunnen benadrukken dan dat ik mij genoodzaakt zie mijn dagelijkse overleving centraal te stellen.

Als maatschappelijk signaal naar wie een ernstige achterstand heeft opgelopen, mag - zeker in de huidige economische ontwikkelingen - de gedachte dat er eerst beveiligd brood op de plank moet komen voor men over andere zinvolle ideeën kan praten niet geridiculariseerd worden.

In die zin blijft het recht op arbeid in menswaardige omstandigheden voor mij als centraal thema voor de socialistische beweging overeind. Ik ga akkoord met Jan Blommaert⁷ wanneer hij het socialisme wil kaderen binnen een centraal humanisme, waarin emancipatie en ontvoogding de kernwoorden zijn en hij nogmaals scherpstelt dat de socialistische beweging arbeid als zuiver kapitalistische pasmunt moet afwijzen. Alleen is dat voor mij evidentie, een basisvoorwaarde om het socialistische project geïnteresseerd te blijven volgen.

Wanneer hij oproept om de 'aloude waardering voor (industriële) arbeid te relativeren' en hij zijn medeburgers oproept de democratie te beoefenen *naast en buiten* de vrije markt, bewaar ik - vooral in een toepassing op de jongeren met leer- en gedragsproblemen - ernstige reserves.

Ik heb er vooreerst mijn twijfels over of de gewonnen vrije tijd aan democratie zal besteed worden. In de veelheid aan zinvolle vrijetijdsbestedingen kiezen nogal wat jongeren voor nihilistische verveling en wat daar kan uit volgen, om maar een voorbeeld te geven. Het recent in Australië benoemde 'potatoe-bag syndroom' als verzamelbegrip voor het dagenlang popcorn-etend voor televisie liggen, houdt voor mij geen verrassing in maar vormt eerder de bevestiging van mijn voorkennis. Parafraserend zou ik kunnen stellen dat velen die arbeid *kloterij* vinden geen tijd hebben om andere dwaasheden uit te halen als ze aan het werk zijn.

Ten tweede is arbeid, zoals reeds meermaals in dit artikel betoogd, tot nadere orde voor de overgrote meerderheid de materiële toegangspoort tot deelname aan het maatschappelijk leven. Een minderheid bezit de in meerdere opzichten academische vrijheid van Jan Blommaert.

Eerder dan het begrip uit te hollen en te relativeren blijf ik tot dezelfde nader orde - dat wel eens een ad infinitum zou kunnen worden - geneigd de arbeidsomstandigheden zelf maar te blijven verbeteren.

Ten derde - en dit argument bezet in de context van mijn betoog een prioritaire plaats - ben ik om meerdere redenen nogal gehecht aan het behoud van mijn overtuiging omtrent de intrinsieke waarde van arbeid.

Uitbuiting, vervreemding, afstomping, onverantwoorde doelstellingen en ontelbare andere ontsieringen versterken enkel mijn motivatie om de arbeidskwaliteit te verbeteren en daarmee meteen aan te geven dat de socialistische taak op dat vlak ver van af is.

Ik zou de *homo laborans* (in mij) echt niet graag ter ziele zien gaan. Werk verrichten als synoniem voor o.m. doelgerichte adaptatie van onze omgeving, komt mij nog steeds voor als een wezenlijke bezigheid, waarin volgende kenmerken⁸ mij als vertrouwd voorkomen:

- Een complexe vorm van menselijke activiteit (cognitief, volitief en performatief)
- Een valabale brug tussen behoefte en behoeftenbevrediging
- Door arbeid verandert de mens zijn betrekkingen met de buitenmenselijke natuur en de andere mensen
- Een oproep tot zelfverandering (-kennis, -controle)
- Ervaring van de wereld als een weerbarstig object
- Nemen van risico's
- Ontwikkelen van zin voor vernieuwing
- Ontwikkelen van verantwoordelijkheidszin.

Het gaat dan om arbeid als een onvervreemdbaar menselijk goed. We hebben er ooit voor gekozen of zijn er uit levensnoodzaak aan begonnen en zijn vanaf de industrialisatie van de eigenheden ervan vervreemd geraakt.

Oogstfeesten, als een ontlading na een in groep bereikt resultaat, kennen we nog enkel als folklore.

De kenmerken, die *arbeid als zingeving* prononceren, worden ook in recent onderzoek⁹ niet tegengesproken. Daaruit blijkt dat formele arbeid ook voor lager geschoolde arbeiders veel meer is dan een instrumentele activiteit, maar in sterke mate gemotiveerd wordt vanuit een geïnternaliseerde arbeidsethos en een sociale verbondenheid met anderen.

Hetzelfde onderzoek wijst aan dat veel werklozen arbeidsgerichte rituelen, dagritmes, activiteiten ontwikkelen, die geen substitutie of teken van een arbeidsconditionering zijn, maar vooral verwijzen naar plichtsbesef, zingeving, sociale referentie.

Wie wil weten hoe essentieel arbeid is voor de zelfwaarde van al wie door omstandigheden jarenlang tot armoede is veroordeeld geweest, raad ik aan om af en toe in een sociaal restaurant te eten. Al wie, na jaren van vernederende armoede, het geluk heeft er te kunnen werken, straalt herwonnen waardigheid uit (en is bang morgen dit alles opnieuw te verliezen).

Er is iets verdachts aan een te sterk prononceren van *de kennismaatschappij*. Het is een universitair brouwsel waaruit niet enkel een geringe vertrouwdheid spreekt met de brede arbeidsrealiteit, maar eveneens een paternalistisch neerkijken op al wie bij deze geconstrueerde toekomstamenleving geen aansluiting vindt. Het denken dat het universitaire diploma als hoogste goed voorstelt en alle lagere niveaus minder nastrevenswaardig acht.

Verre van de lof der ongeschooldheid te zingen, wil ik de socialistische beweging van heden toch even herinneren aan haar egalitaire - versus elitaire - beginselen. De arbeiderspartij bij uitstek, weet je nog, kameraad?

Back to the future wacht ons en onze kinderen bovendien niet enkel de kennismaatschappij maar misschien nog in hogere mate de *handenmaatschappij*.

Precies omwille van de schaarste aan vak-kennis, doet al wie gouden handen toont tijdens of na de uren, nu reeds gouden zaken.

Een positieve karikatuur die ik gretig plaats naast deze van de universitaire schrielhans met aan elke arm twee linkervoeten.

Het is mij trouwens een raadsel wat de kennismaatschappij zal doen zonder degelijke schrijnwerkers, dakwerkers, plaatslagers, tuinbouwers, garagisten, schilders, glazenmakers, metsers, vloerders, stukadoors, en vele anderen.

Hoe belangrijk hun plaats is wordt geïllustreerd door de Russische rij hogeschoolden die op zondag staat aan te schuiven voor die ene bakker, de laatste der Mohikanen, die de smaak van het brood uit zijn jeugd in herinnering weet te houden.

Bovenal wil ik, oog in oog met een jongere die de eigen toekomst opgegeven heeft, een arbeidsperspectief voorhouden dat de moeite loont.

Wanneer de huidige voorzitter van uitgerekend de socialistische partij dan stelt dat al wie de kennistrein mist, dreigt afgeschreven te worden, verdient hij een dreun.

Ik zal aan mijn leerlingen dan wel keer op keer uitgelegd hebben dat ze er trots op mochten zijn een stiel te leren (om dan, op een ander ogenblik, wanneer ik openingen zocht om hen iets over persoonlijk geluk te vertellen, hun arbeidssituatie dan weer te relativiseren: 'Neen, in de montagehal ligt niet het einddoel van het bestaan. Het verdiende loon is in deze samenleving echter de weg om buiten de verplichte zesendertig uur ook nog samen met anderen een aangenaam leven te leiden').

Naar mijn oordeel horen de socialisten hun voorttrekkersrol te consolideren op het vlak van gefundeerde waardering voor de arbeider en haar/zijn specifieke vaardigheid.

Dit roept positieve codes op als waardigheid, beroepseer, collegialiteit, solidariteit, werkplezier, motivatie, veiligheid, professionaliteit, betrouwbaarheid, zin voor afwerking.

Een ethiek, kortom. Een kritiek op de mechanistische en unanieme arbeid.

In het betoog van de voorzitter mis ik de lofzang op de arbeider. Ik mis de romantische illusie waarin arbeiders en studenten eenzelfde vuist maken.

De laatstejaars in het beroepsonderwijs hebben er heus geen boodschap voor de toekomst aan dat zij

- door hun zogenaamd verleden van achterstelling benadeeld werden
- levenslang uitgesloten zullen blijven van de kennismaatschappij
- alle kansen op enige gelijkstelling missen als ze zich niet inderhaast bekeren tot permanente vorming (dan wel tijdens de avonduren; want - jammer toch - gelijke kans gemist).

Ze vragen een positieve boodschap, vanuit grote sympathie voor hun eigen identiteit.

Dat is nog iets anders dan een simpele boodschap in een toegankelijke taal, geschreven door een copy-writer, die in essentie denigreert

Investeren in het beroeps- en buitengewoon beroepsonderwijs staat dan gelijk aan ervoor zorgen dat zelfbewuste, deskundige, gemotiveerde, weerbare en gelukkige arbeiders afstuderen. Als tegengesteld aan gefrustreerden, want aangepraat dat zij de snelheidstrein van de vooruitgang gemist hebben.

Bommen en granaten

Wellicht om niet in onbestemdheid te eindigen nodigt de redactie van 'Samenleving en Politiek' [SAMPOL] haar auteurs uit om een aantal praktische of politieke aanbevelingen aan hun artikel toe te voegen. Hoewel deze goede gewoonte weinig parlementaire klepels beroert, is er geen reden om er vanaf te wijken. Elke stem zou namelijk ooit kunnen tellen.

- De bedrijfswereld van onbetaalbare, snel inwisselbare, topmanagers en wereldwijde schrapping van twintigduizend banen is extreem beangstigend voor de meest kwetsbare groepen.
Zij hebben nood aan een herkenbare werkomgeving en een vertrouwde met een vaste directie, waarvan zij de eindverantwoordelijkheden kunnen inschatten. Blijvende actieve beleidssteun aan KMO's en andere vormen van kleinschalig ondernemerschap vormt zeker een positieve bijdrage tot een gedifferentieerde tewerkstelling.
- In het laatste hoofdstuk 'Aan zet' van 'Over de grenzen' stelt Patrick Janssens de vraag waarom het zo lang duurt voor de statuten van arbeiders en bedienden gelijkgeschakeld zijn. Hij roept de beter beschermde bedienden op om met de arbeiders aan een eenheidsstatuut te werken. Ik vrees dat deze zo schroomvallig geformuleerde oproep weinig concreets zal opleveren.
Hier is ook veel meer aan de orde dan een toevallige oprisping in een column. Dit ergerlijke onderscheid raakt de grondslagen van de arbeidsverhoudingen en kan niet even doorgeschoven worden naar sociale gesprekspartners van dezelfde (maar toch maar weinig subtiel onderscheiden) werknemerszijde.
Dit kan enkel opgelost worden door een resoluut politiek initiatief.
- Andere themata, die in het boek zijdelings genoemd worden en waar ik van de socialistische fracties meer profilerende actie verwacht: generische geneesmiddelen; kinderopvang, armoedebestrijding.
- Veel deskundigen met een ruime bedrijfservaring tussen 35 en 55 jaar zien af van een - soms haast logische - overstap naar het onderwijs op het ogenblik dat zij vaststellen alle anciënniteit te verliezen en dus fiks te moeten inleveren op hun wedde. Nuttige ervaring faciliteert wel de toegang tot het onderwijs maar wordt niet noemenswaardig verrekend in de wedde.
Voor alle geledingen in het onderwijs, maar in het bijzonder voor de beroepsgerichte en technische afdelingen, laat de overheid hier een sterk gemotiveerd en kwalitatief potentieel onaangeroerd.
- Leerkrachten die zich engageren voor de moeilijkste doelgroepen - die perfect kunnen worden omschreven - mogen beslist extra gehonoreerd worden. Hetzij in uren-compensatie, hetzij vertaald in loon. Na een carrière van twintig jaar bij deze doelgroepen is een oppensioenstelling op 55 bovendien zeer verdedigbaar.
- De terugkerende verontwaardiging over het aantal arbeiderskinderen dat de universiteit haalt is bij mij ondergeschikt aan deze over de blijvende gebrekkigheid van het beroepsonderwijs. Men zou er laaggeschoolden afleveren, die de eerste slachtoffers worden van de kennismaatschappij. De overheid draagt een grote verantwoordelijkheid in het ondersteunen van een intrigerende beroepsopleiding met kwalitatieve en voldoende lesgevers (waardoor de leerlingen het hoofd bij de les houden en hun studies afwerken) en het afleveren van onmisbare *goedgeschoolden*.
- Vele ouders missen het instrumentarium en de kennis om hun studerende kinderen accuraat te begeleiden tijdens hun schoolopleiding (al is het maar bij huistaken).
Vooreerst moeten de scholen extra-inspanningen leveren om ook de terughoudende of gedesinteresseerde ouders op de contactavonden te ontmoeten. In vele gevallen ontraadselt enig zicht op de gezinssituatie vele schoolse gedragsvraagstukken. In de verbindingsfunctie tussen school en gezin zie ik voor de CLB's, in hun nieuwe taakomschrijving, een belangrijke taak weggelegd.

Teneinde raad

Dit artikel deed een oproep om binnen de actuele socialistische analyse kennis en arbeid zo kwalitatief mogelijk te benaderen en beide begrippen te ontdoen van hun functionele betekenis in de sluwe vervreemdingsmechanismen van de op financiële winst gerichte economie.

Misschien een bewustwording die leidt tot het verslaan van de liberalen op eigen terrein: de zelfstandigen.

Willi Huyghe

Coördinator Stichting Welzijnszorg Provincie Antwerpen

¹ Kraaykamp J.J.H.: 'Als je voor een dubbeltje geboren bent'; Wolters-Noordhoff G.; 1980 3de dr.; p. 47 – 49.

² Idem; p.49 –50.

³ Janssens Patrick: 'Over de grenzen'; Houtekiet 2001.

⁴ Vandenbroucke Frank: 'Op zoek naar een redelijke utopie'; Garant 2000; p.46.

⁵ Huyghe Willi: 'Een weerbaar systeem'; Ped. Centr. Wagenschot 2000; onuitg.; p.38-39.

⁶ Van Haegendoren M., Moens G.: 'Geef de werkmans loon voor zijn zweet opgedroogd is'; Standaard uitg.; 1979; p.7.

⁷ Blommaert Jan: 'Jobs, jobs, jobs: Open brief aan Patrick Janssens' 2001.

⁸ Kruithof Jaap: 'Arbeid en Lust'; Epo 1984; p.64-70.

⁹ Glorieux Ignace: 'Arbeid als Zingeving'; VUBpress Brussel 1995; p.173 –180.